

SIKLÓSI ANDRÁS
Busó télbúcsúztató

Mohácson és környékén emberemlékezet óta a busójárással köszönnek el a téltől s a farsangi mulatságoktól is, hiszen ilyenkor már küszöbön áll a tavasz s a húsvétot megelőző nagyböjt időszak. Mielőtt az idej – általam is közvetlenül s egyben először átél – események taglalásába kezdenék, talán nem árt röviden feleleveníteni ezt a messze földön elhíresült pogányos középkori hagyományt.

A mohácsi sokácok (egy katolikus, főképp baranyai, részben bácskai délszláv népcsoport) busójárással idejét a tavaszi napéjegenlőséget követő első holdtölte határozza meg, tehát a keresztény húsvéthoz és a pünkösdhöz hasonlóan ez is „mozgó ünnep” a naptárban. Általában nem egy napra korlátozódik, hanem 4-5 napon át tart (rendszerint a farsang utolsó szombatjától húshagyó keddig), de a fő eseményei mindig vasárnap történnek. A Kárpát-medence más vidékein is bőven akadnak hasonló télbúcsúztató, tavaszköszöntő, termékenységet varázsló, bőséget és jólét őhajtó népszokások, de távolabbra tekintve a velencei, riói karneválokkal, sőt egyes afrikai népcsoportok maskarás alakoskodásaival is rokoníthatók.

Mohácson a busójárással eredetét a törökűzés mondájához kapcsolják, azonban ezt semmilyen megbízható történelmi dokumentum sem igazolja, hiszen a város csak 1687-ben szabadult fel a török iga alól, a sokácok nagyszámú betelepítése pedig 10 évvel ezután kezdődött, azaz jóval később. Így valószínű, hogy a horvátok (szlávok) közös balkáni őshazájából hozták magukkal ezt a legendát, ill. népszokást, mely azután Mohácson, a XVIII. század végétől formálódott tovább, s nyerte el mai arculatát. Lényege, hogy a Mohács-szigeti mocsárvilágba menekült lakosság megelégette a törökök garázdálkodását, ezért a bátrabb férfiak az éj leple alatt csónakokkal átkeltek a Dunán, s ijesztő álarcokba, maskarákba bújva,

hangos kereplőkkel, dobolással, dudaszóval elkergették a megrémült „ebhitű” megszállókat. Erre a (képzelt) hőstetre emlékeznek azóta is minden évben, az események látványos felidézésével.

Az autentikus (bevált, korhű) busó öltözet kelléktára nagyjából a következő: fűzfából faragott, állatvérrrel festett, birkabőr-csuklyás álarc, szalmával kitömött fehér gatyka, szőrével kifordított rövid bunda, övvel vagy kötéllel összefogva, valamint színes gyapjúból kötött bütykös, cifra harisnya és bőrbocskor. A derekukra marhakolompokat akasztanak, a kezükbe soktollú buzogányt, vagy vasvillát és kereplőt fognak. Bizony, ha nem számít rá az ember, könnyen megriadhat e „félelmetes” alakoktól és fegyverzetüktől. Ma már a menetben csúcsos süvegű, fekete köpenybe burkolódzó boszorkányok, s a csúfolódó gyermekhadat, a tolakodó utcanépet távol tartó jankelék is kísérik a vonuló busókat, s hamuval, liszttel vagy fűrészpórral kitömött zsákjukkal „püfölik” az óvatlanabbakat. Régebben a regölökhöz, betlehemekhez hasonlóan házról házra is jártak a busók, hogy kifejezzék jókívánságaikat a gazdának és családjának, valamint elvégezzék „varázsoló” szertartásaikat, s természetesen, hogy mindezekért étel-ital adományokban is részesüljenek. Persze mostanság az eredeti hagyomány jórészt idegenforgalmi kuriózzummá, pénzbevételi forrássá vált, azonban az etnográfiai veszteségek mellett bizonyos értelemben igazi látványossággá, turisták és érdeklődők tömegeit vonzó rendezvényé is fejlődött. Még annyit, hogy a beöltözött busók jelentős része ma már tősgyökeres magyar, hiszen a sokác kisebbségnél is kevés a fiatal, alacsony a születések száma, ez azonban nem okoz a felek közt nemzetiségi villongást, és senki sem vitatja e farsangi népszokás valódi eredetét.

Kegyes volt hozzánk az ég, amikor (2009. február 22-én) vasárnap korán reggel egy autóbusszal s egy mikróbusszal Makóról, valamint

Szegedről elindultunk a tetthelyre a Magyar Máltai Szeretetszolgálat szervezésében. Csípős hideg, ámde száraz, gyönyörű napsütéses idő volt, aminél kívánni sem lehetett ideálisabbat. Sima utazást követően még délelőtt megérkeztünk, éppen akkor, amikor kezdetét vette az egész napos vásári forgatag, így semmiről sem maradtunk le. A városközpont főutcája egyetlen nagy bazárrá alakult, az út mindkét oldalán végestelen végig sorakoztak az árusok sátrai: a népművészek, mesteremberek szebbnél szebb portékáit kínáló asztalokkal, a lakonyhák és kürtőskalács-sütő vendégvárók, a pálinkát, forralt bort és egyéb italokat kínáló ideiglenes kocsmák, valamint a cukorka- és édesség-árusok tömkelege. Persze minket főként a busójárás borsos áron vesztegetett maszkjai és egyéb velejárói érdekelték, amelyek megvásárlását bizony kevesek engedhetik meg maguknak ilyen mélyre süllyed, mostoha gazdasági és szociális állapotban. Azért bővli, kommersz áru is akadt bőven, de ez ma már elkerülhetetlenül hozzá tartozik minden hasonló mulatsághoz, itthon és külföldön egyaránt.

A főbb események a Városháza s az inkább törökös dzsámihoz hasonlító, új keletű katolikus templom által határolt főtéren zajlottak, ahol a színpadot s a később szerepet kapó gigantikus máglyát is fölállították. (Itt most nem térnék ki arra, hogy Mohács nem túl gazdag értékes, tetszetős műemlékekben, sőt néhány épületet és szobrot leszámítva az egész városkép felejthető, a kőből, fémből s még ki tudja milyen anyagokból összetákoltsz posztmodern szörnyszülöttek pedig kifejezett merényletek a jó ízlés ellen!) Délelőtt néhány néptáncsoport nyújtott ízelítőt tudásából, de a kíváncsiabbak beavatást nyerhettek a busómaszk-faragás műhelytitkaiba is. Utána sokác táncházz volt, pódiumra került egypár népi zenészbanda is, majd megtekinthettük a busók csónakos átkelését a Dunán.

A nap legnagyobb érdeklődéssel várt fénypontja, a jelmezes busó-felvonulás, a tulajdonképpen farsangi karnevál délután 3 körül kezdődött. Ekkor már lépni sem lehetett a belvárosban

az általam mintegy 40-50 ezresre becsült tömegben. Épp csak annyi hely volt, hogy a beöltözött szekeres, traktoros, trabantos („busómobil”!), ördögkerekű és gyalogos csoportok magukat megmutatva elhaladhattak előttünk a főtéren irányába. A sípok, dudák, kereplők, dobok, kürtök s az időnként elsütött vén elöltöltős ágyú iszonyú zajt, hangzavart keltettek, ám ezt senki se bánta. A maszkok, ruhák hihetetlen változatosságot és ötletességet tükröztek, s néhány dévajabb busó a csinosabb hölgyeket is megkergette, megölelgette, azok sikoltozása s a közönség derültsége közepette. Üdítő volt látni ennyi vidám, mosolygós, felhőtlen arcot, a hétköznapok zárkózott, rosszkedvű, sanyarú ábrázatai helyett. Itt valóban eltemettük nyomasztó gondjainkat, s legalább néhány órán át jókedvűen, fölszabadultan viselkedhettünk. Már ezért érdemes volt ide eljönni!

A közbeeső időt a busókkal való személyes ismerkedéssel, barátkozással, valamint intenzív kocsmalátogatással töltöttük (az éttermek, borozók, sörözők, presszók ekkorra zsúfolásig megteltek!); utóbbira bizony erős szükségünk is támadt, mivel a kinti hideg ellen a legjobb orvosság ilyenkor a belsónket melengető tüzes nedű bármilyen formája. Lassan szürkülni kezdett, amikor vízre bocsátották a kompról a farsangi koporsót, hogy általa végleg elvigye a telet a Duna, s immár – reményeink szerint – beköszönthessen egy enyhébb, kellemesebb évszak, a mindenenket megújító tavasz. A nap utolsó hivatalos aktusaként egy hatalmas szalmabábút helyeztek a legalább 4 méter magas máglya tetejére, majd körben, több ponton meggyújtották a tüzet. Lassan, feketén füstölögve kaptak lángra a nedves venyigék, rőzsenyalábok (no meg a rádobált sok szemét!), s előbb csak felfelszikkasztott a negyedik őselem, de azután hirtelen föllobogott az ég felé, megnyaldosva, majd végleg elemészte a kitárt karokkal álló, néma szalmabábút. E javában pattogó, messze világító, pogány időket megidéz, varázslatos tűz és a busók mágikus körtáncának látványával búcsúztunk Mohácstól, s lelkiekben megizmosodva indultunk hazafelé, Szegedre. (Az éjszakai sokácból sajnos már nélkülünk zajlott.)

A mohácsi busójárás képei

Busóriások (a „civil” a fiam, Siklói Gergő)

Vitézek találkozója
(egy páncélos lovagkirály és jómagam)

Álarcok mustrája a busó bazárban (Siklói András)

Míves munkák fából és fakéregből

Árusok stílszerű öltözetben

Az állítólag elkergetett törökök békésen masíroznak

A mohácsi Városházán kiállított maszk

Busó kupaktanács

Síppal, dobbal, kereplővel űzik el a telet

Gondolni kell a busó útanpótlásra is

A busók is gyakran megszemjárnak

Busó nemzedék

Egy vidám arc a sokaságból

Lovas kocsin az új tavasz felé

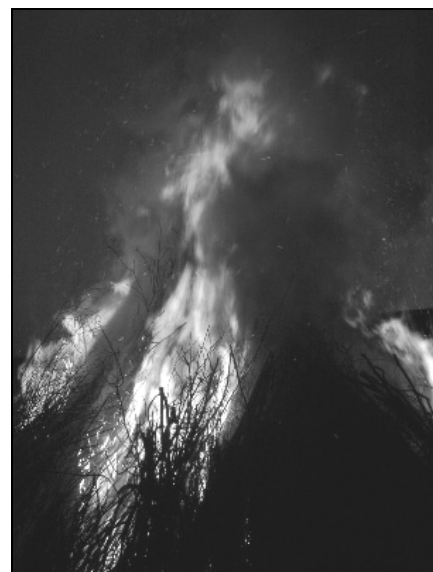
Vonulnak a busók a főutcán (+két boszorkány)

„Délceg” szalmabábu a tűzre vetés előtt

„Sztrájkoló” busók az út közepén

Varázsos, szent máglyatűz lobog földtől égi,
lángjában a rút s a rossz végleg elenyészik!

Fotók: Siklósi Gergely, képszövegek: Siklósi András